

Jon Håkon Øien Hove
Varlandsvegen 1085
3864 RAULAND

Team kulturarv

Vår dato: 25.06.2025

Deres dato:

Vår referanse 25/12654-2

Deres referanse:

Vår saksbehandler: Jan Erik Busæt Taylor

Eydebåten – Varsel om oppstart av fredning

I medhold av forvaltningsloven § 16 varsler Telemark fylkeskommune oppstart av fredning av Eydebåten med hjemmel i Lov om kulturminne av 9.juni 1978 nr. 50 § (kml) 14a.

Omfanget av fredningen

Fredningen etter § 14a omfatter hele fartøyet med fast inventar, herunder fastmontert utstyr og møblement, samt motor og motorrom. Det vil være aktuelt å foreta en samlet gjennomgang for å nærmere spesifisere hva av interiør og teknisk utstyr, maskineri og større løst inventar som skal være omfattet av fredningen. Fredningen skal ikke være til hinder for videre bruk og drift av fartøyet.

Bakgrunn for fredningssaken

Bakgrunnen for fredningen av Eydebåten er å slutføre et flerårig samarbeidsprosjekt som startet i 2019 med å sette i stand og tilbakeføre båten, samt å få den tilbake til Møsvatn. Det ble gjort en tilstandsvurdering av Eydebåten av Hardanger Fartøyvernssenter i 2019, og båten ble fraktet til Hardanger Fartøyvernssenter for restaurering i 2022. Ny motor, tilsvarende den originale motoren i båten, ble funnet i 2024 og restaurert av Karmøy Råseglarlag. Det ble gitt midler til innkjøp og overhaling av motoren fra både Vinje kommune og Telemark fylkeskommune. Prosjektet har hatt som mål å sikre et av få fysiske objekt fra tiden da industrien endret samfunnet rundt Møsvatn. En fredning vil bidra til å sikre fartøyet også juridisk, og gi den en formell status som et kulturhistorisk viktig kulturminne.

Historikk

Fartøyet, en plattgatter, ble bygd i 1916 ved AS Maritim i Kristiania (bygg nr 141) på bestilling fra Norsk Hydro på Rjukan. Av byggematerialer er det benyttet furu på eikeribber og overbygg i mahogny. Båten ble brukt av Sam Eyde og Hydro til å reise rundt på Møsvatn, bl.a. for kommunikasjon med grunneiere i forbindelse med oppkjøp av eiendom og rettigheter. Dette er en viktig del av det vi i dag kjenner som verdensarven Rjukan-Notodden industriarv. Båten hadde opprinnelig ikke noe navn, men er kjent som «Eydebåten» i dag.

Båten ble opprinnelig laget med overbygg / dekkshus. Dette ble tidlig tatt av. Mulige grunner kan ha vært at det var upraktisk å komme seg ombord og bruke fartøyet da huset var på, eller det kan ha vært for stort vindfang i huset da det til tider kan blåse svært kraftig på Møsvatn.

Like før krigen ble båten kjørt på et skjær (1938) og fikk store skader. Etter dette ble den liggende i mange år på land. Båten har hatt flere eiere, Hydro solgte den til kraftverksjef på Frøystul, han solgte den til familien Øyen og den har siden vært i familiens eie.

Foruten fjerning av overbygg, montering av vindskjerm og endring av motor og motorrom er det gjort svært få endringer på båten gjennom årene. Båten fremstår som svært godt bevart og i god stand.

I 2019 ble det bestilt en tilstandsvurdering av fartøyet, denne ble gjennomført av Hardanger Fartøyvernsenter. Samtidig ble det lagt en plan for istandsetting og tilbakeføring av «Eydebåten». Telemark fylkeskommune ga tilskudd til dette over eget budsjett, arbeidene ble igangsatt i 2022. Arbeidene var estimert til 1,2 millioner kroner.

Våren 2024 ble arbeidene med tilbakeføring og istandsetting ferdigstilt. Arbeidene med tilbakeføring av motor er ikke igangsatt, men det er gjort et stort arbeid for å finne en regal 1918 (10hk) motor som trolig er tilsvarende den som ble montert ved levering i 1916. «Eydebåten» står fortsatt på Hardanger fartøyvernsenter i påventet av dette arbeidet, men det er bevilget midler over post 79 og tilskudd fra Vinje kommune til innkjøp og overhaling av motor høsten 2024.

Begrunnelse

En fredning av Eydebåten har som mål å ta vare på fartøyet som Sam Eyde og Norsk Hydro bestilte for å bruke på Møsvatn til blant annet kommunikasjon med grunneiere om kjøp og rettigheter. Fredning av båten vil styrke den nasjonalt viktige historiefortellingen rundt industrireisningen til Hydro i Telemark på begynnelsen av 1900-tallet, og da særlig endringene for samfunnet rundt Møsvatn. Fredningen vil sikre fartøyet som del av kulturmiljøet på Møsvatn og som del av verdensarven for Rjukan-Notodden industriarv. Fredningen av Eydebåten vil supplere utvalget av fredede fartøy innen fritidsbåter og er viktig som et tidlig privateid motordrevet fartøy på Møsvatn. Fredningen støtter opp under det nasjonale målet at "Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk" ihht. Til Meld. St. 16. (2019-2020)

«Eydebåten» var, når den ble sjøsatt, en av de første, om ikke den aller første, privateide motoriserte fartøyet på Møsvatn. Fartøyet var bestilt av Norsk Hydro, ved Sam Eyde, for reiser på Møsvatn, bl.a. i kommunikasjon med grunneiere om kjøp og rettigheter. Bruk av båt på Møsvatn var den mest effektive, og noen plasser den eneste måten å komme rundt i området på. Fartøyet representerer sammen med gamle Møsvatn dam Møsvatn og samfunnet der sin avgjørende rolle for industrieventyret på Rjukan og Notodden som i dag står på Unescos verdensarvliste. Vannet og oppdemningen her var kilden til og forutsetningen for den elektriske produksjonen og industrien lengre ned. Fartøyet var en vesentlig del av Hydros og Sam Eydes virke rundt denne kilden, og tilhører pionertiden for en industriutbygging av universell verdi. Den er et fysisk kulturminne fra en del av verdensarvhistorien som har lite av nettopp det.

Videre saksgang

Vi ber om at eventuelle merknader til varselet sendes til Telemark fylkeskommune innen 15. august 2025. Etter at fristen er utløpt, vil Telemark fylkeskommune utarbeide forslag til fredning som sendes på høring til berørte parter.

Det er en forutsetning at fartøyet blir behandlet som fredet frem til fredningssaken er ferdig. Vi ber om at det tas kontakt med Telemark fylkeskommune før eventuelle tiltak settes i gang som medfører endring eller er mer omfattende enn vanlig vedlikehold.

Nærmere opplysninger og informasjon om fredningssaken kan fås ved henvendelse til Telemark fylkeskommune v/Jan Erik Taylor på e-post: jan.erik.taylor@telemarkfylke.no

Med hilsen

Eystein M. Andersen
Teamleder
Kulturarv

Jan Erik Busæt Taylor

jan.erik.taylor@telemarkfylke.no

Dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur.

Kopi til:
RIKSANTIKVAREN
FJELLVÅKEN AS
VINJE KOMMUNE
NORSK INDUSTRIARBEIDER MUSEUM
NORSK FORENING FOR FARTØYVERN
MØSSTROND BYGDELAG
MØSSTROND GRUNNEIGARLAG